

УДК 378(477):811-051

THE SYSTEM OF FOREIGN LANGUAGE TEACHER EDUCATION IN
UKRAINE

СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ В УКРАЇНІ

Levrints (Lórinicz) M. I./Леврінц М. І.

PhD/к. п. н.

ORCID: 0000-0002-2206-7113

*Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education,
Berehove, Kosuth sq., 6, 90202**Закарпатський угорський інститут імені Ракоці Ференца II,
Берегове, площа Кошута, 6, 90202*

Анотація. У статті здійснено аналіз системи підготовки вчителів іноземних мов в Україні. З'ясовано, що підготовка вчителів-філологів в Україні є сформованою системою, до структури якої входить нормативно-правовий, організаційно-процесуальний, цільовий, змістовий, оцінювальний і концептуальний компоненти, функціонуючи на державному, інституційному й індивідуальному рівнях. Її ознаками є багаторівневність, багатопрофільність, неперервність, диверсифікованість, тоді як основоположними принципами є автономія, академічна свобода, академічна мобільність. Тенденціями розвитку галузі іноземної педагогічної освіти є стандартизація, запровадження незалежної системи звітності й аудиту якості освіти, орієнтація на компетентнісний підхід, студентоцентризм.

Ключові слова: система підготовки вчителів іноземних мов, університет, здобувач вищої освіти, освітня програма, іноземна освіта, Україна.

Вступ. В умовах модернізації вітчизняної освітньої галузі об'єктивується потреба у вивченні системи професійної підготовки вчителів іноземних мов, у зв'язку із ключовими позиціями іноземної компетентності на глобалізованій освітній арені. Підставою для аналізу підготовки вчителів-філологів у галузі іноземної освіти є Закон України «Про вищу освіту» (Документ 1556–VII–Стаття 11), де визначено її структуру, а саме: заклади вищої освіти всіх форм власності; рівні та ступені (кваліфікації) вищої освіти; галузі знань і спеціальності; освітні й наукові програми; стандарти освітньої діяльності й стандарти вищої освіти; органи, що здійснюють управління у сфері вищої освіти; учасники освітнього процесу.

Основний текст. Чинними законодавчо-нормативними документами у сфері іноземної педагогічної освіти України є наступні: Закон «Про вищу освіту» (2014), Закон «Про освіту» (2017), «Національна доктрина розвитку освіти» (2002), «Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції у Європейський освітній простір» (2004), «Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти» (2013), Стандарт вищої освіти за спеціальністю 035 «Філологія» (2019), «Концептуальні засади державної політики щодо розвитку англійської мови у сфері вищої освіти», Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», «Концепція розвитку педагогічної освіти» (2018), «Про затвердження Переліку спеціалізацій підготовки здобувачів вищої освіти ступенів бакалавра та магістра за спеціальністю 035 «Філологія» (2016).

Управління системою вищої освіти в Україні належить до компетенції

Кабінету Міністрів України, центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки, уповноважених галузевих державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, уповноважених органів місцевого самоврядування, Національної академії наук України та національних галузевих академій наук, засновників ЗВО, органів громадського самоврядування освітньої сфери, НАЗЯВО [2]. Таким чином, функціонування й діяльність сфери вищої освіти підпорядковані центральним законодавчим владним органам, водночас вище представленими пунктами 7–8 визначаються підстави для розширення сфери впливу незалежних громадських об'єднань та пунктом 6 – самоврядування. Діяльність ЗВО провадиться за принципом автономії і самоврядування (Закон України «Про вищу освіту», Розділ VI. Стаття 32).

У 2019 р. МОН України було затверджено Стандарт вищої освіти за спеціальністю 035 «Філологія», 03 «Гуманітарні науки» для першого (бакалаврського) і другого (магістерського) рівня вищої освіти, а також було розроблено проект стандарту для другого (магістерського) рівня, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки. Стандарт вищої освіти визначає вимоги до здобувачів вищої освіти: обсяг кредитів ЄКТС (на рівні бакалаврату становить 240 кредитів, обсяг освітньо-професійної програми магістра філології – 90 кредитів, обсяг освітньо-наукової програми магістра філології – 120 кредитів), перелік компетентностей, нормативний зміст підготовки здобувачів, сформульований у термінах результатів навчання, форми атестації здобувачів і вимоги до наявності системи внутрішнього забезпечення якості освіти [6]. Державного стандарту підготовки вчителів ІМ до цього часу не розроблено, так само як і освітньо-кваліфікаційної характеристики вчителя ІМ. Таким чином, підготовка вчителів ІМ регламентується нормативними документами стандартів, які не враховують характеристику профілю (спеціалізації та освітньої програми).

Система забезпечення якості освіти в Україні функціонує на кількох рівнях: на внутрішньому – ЗВО здійснюють моніторинг за якістю освітнього процесу; на зовнішньому – через діяльність Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО) та освітньої діяльності ЗВО або акредитованими ними профільними установами; шляхом моніторингу діяльності вищезгаданого агентства. Зовнішніми процедурами забезпечення якості вищої освіти є ліцензування і акредитація. Ліцензування належить до компетенції МОН України, а відповідальність за акредитацію покладається на НАЗЯВО.

В Україні підготовка вчителів-філологів здійснюється у 13 класичних університетах, 19 педагогічних університетах, 3 гуманітарних університетах, 2 інститутах і 23 педагогічних коледжах, 18 педучилищах [1]. Типологія українських ЗВО включає: 1) університет: багатогалузевий (класичний) і галузевий (педагогічний, профільний, гуманітарний); 2) інститут: галузевий (педагогічний, профільний); 3) коледж: галузевий, структурний підрозділ університету, інституту. За формою власності в Україні функціонують державні, комунальні, приватні, прибуткові та неприбуткові ЗВО. Основними

принципами діяльності закладів є автономія і самоврядування, формами вияву яких є право на розроблення й реалізацію освітніх програм, визначення форм здобуття вищої освіти й організації освітнього процесу, самостійне запровадження спеціалізацій, добір змісту освітніх програм та ін.

Натепер в Україні підготовка вчителів ІМ протікає на чотирьох рівнях вищої освіти, а саме на бакалаврському, магістерському, освітньо-науковому і науковому. Відповідними ступенями вищої освіти є: бакалавр, магістр, доктор філософії та доктор наук. Здобувачі педагогічної освіти одержують дипломи наступного зразка: диплом бакалавра/магістра філології, напрям підготовки середня освіта; спеціалізація англійська мова і література, німецька мова; професійна кваліфікація викладач англійської мови і літератури, німецької мови; диплом бакалавра за спеціальністю «Початкова освіта», кваліфікація вчитель з початкової освіти, вчитель іноземної мови початкової школи.

Підготовка вчителів-філологів здійснюється за галузями знань 03 «Гуманітарні науки» або 01 «Освіта», спеціальність 035 «Філологія» та 014 «Середня освіта» (за предметними спеціалізаціями) – 014.02 «Середня освіта» (мова і література (із зазначенням мови) [3]. Спеціалізаціями філологічного напрямку є германські, романські, слов'янські, угро-фінські, східні та інші мови й літератури (переклад включно), перша – англійська, італійська, німецька, португальська, перська, турецька, японська та ін. [4]. Освітній процес організовано за освітньо-професійними й освітньо-науковими програмами, подвійними/спареними спеціальностями та спеціалізаціями, правила поєднання яких устанавлюються МОН України. Друга предметна спеціальність обирається закладами вищої освіти самостійно. Типовими прикладами спарених спеціальностей є такі: англійська мова, українська мова та література; німецька мова та література, англійська мова; іспанська мова, українська мова та література; педагогіка і методика початкового навчання й іноземна мова; основна іноземна мова і додаткова іноземна мова (польська, словацька, угорська, чеська, іврит, болгарська, хорватська, новогрецька та ін.).

Атестація спрямовується на визначення відповідності навчальних досягнень, професійних компетентностей здобувача вищої освіти вимогам, представленим у стандарті вищої освіти. Атестація здійснюється у вигляді атестаційного екзамену відкрито. У разі успішного виконання вимог освітньої програми та продемонстрованої наявності відповідного обсягу професійних знань і вмінь або інших компетентностей, на підставі рішення екзаменаційної комісії здобувачу присуджується ступінь бакалавра або магістра та кваліфікація вчителя ІМ. Оцінювання навчальної результативності має форми вхідного (вступного), поточного, семестрового та вихідного контролю. ЗВО можуть також проводити додаткові форми атестації відповідно до специфіки освітньої програми.

Прийом до українських ЗВО здійснюється на конкурсній основі за наявності повної загальної середньої освіти за результатами ЗНО, врахування середнього бала успішності атестата про середню освіту або за особливі успіхи у навчанні, продемонстровані під час учнівських олімпіад, конкурсів тощо. Для вступу до магістратури особи, які володіють ступенем бакалавра, проходять

вступне фахове випробування. Нині відбувається перехід до системи зовнішнього незалежного оцінювання вступників до магістратури.

Формами навчання у ЗВО України є очна (денна, вечірня) і заочна (дистанційна). Формами організації освітнього процесу є навчальні заняття, самостійна робота, практична підготовка та контроль за успішністю. Основними видами занять є лекція, практичне, семінарське, індивідуальне заняття, консультація. Моделями навчання є: традиційна, репродуктивна, освітня і розвивальна, техніцистична; науково-дослідницька, паралельна.

Обсяг освітньої програми на базі загальної середньої освіти для здобуття ступеня бакалавра становить 240 кредитів ЄКТС, а на базі ступеня молодший бакалавр – близько 120 кредитів. 50% обсягу освітньої програми спрямовується на розвиток загальних і спеціальних (фахових) компетентностей. Обсяг освітньо-професійної програми магістра філології складає 90 кредитів ЄКТС, освітньо-наукової програми – 120 кредитів ЄКТС. Принаймні 35% обсягу освітніх програм спрямовується на розвиток загальних і спеціальних компетентностей. Обсяг освітньої складової освітньо-наукової програми доктора філософії становить 30–60 кредитів ЄКТС [6].

Формування змісту програм підготовки вчителів ІМ у вітчизняних ЗВО відбувається на підставі Національної рамки кваліфікацій, де представлений системний і структурований відповідно до компетентностей опис освітніх рівнів. Освітній рівень передбачає формування відповідної сукупності компетентностей здобувача, які визначаються стандартами освіти. Наразі було укладено стандарт вищої освіти за спеціальністю філологія для бакалаврського і магістерського рівнів [5]. Зміст узагальнюється в освітньо-кваліфікаційній характеристиці здобувача вищої філологічної освіти, яким визначаються цілі професійної підготовки, вимоги до компетентнісного рівня, складові змісту навчання (навчальний план, навчальна програма). Навчальний план освітньої програми включає нормативну і варіативну складові. Нормативна складова охоплює цикли фундаментальних гуманітарних і фахових дисциплін. Фахова підготовка включає практичну іншомовну, теоретико-лінгвістичну, літературознавчу, лінгвокраїнознавчу, психолого-педагогічну та методичну компоненти.

Практична підготовка вчителів-філологів в Україні регламентується «Положенням про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України» (Наказ МОН України від 08.04.1993 р. у поточній редакції від 1994 р.) і організовується на підставі положень, конкретизованих ученими радами ЗВО, окресленими у наскрізній програмі практики та в робочій програмі практики. У Положенні визначено мету і зміст, бази практики, організацію і керівництво, підбиття підсумків і матеріальне забезпечення практики. Виділяють наступні види практики: навчальна, виробнича і виховна (у літніх таборях). Метою практичного компонента є формування первинних фахових умінь, необхідних на етапі професійного входження, ознайомлення із особливостями професійно-педагогічної діяльності.

Положення про організацію самостійної роботи студентів (СРС) ухвалюються на підставі рішення вченої ради ЗВО і розробляються на основі

Закону України «Про вищу освіту», Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти. Рекомендованими обсягами, відведеними на самостійне опрацювання змісту освітніх програм, є від 1/3 до 2/3 від загальної кількості кредитів. Основними видами самостійної роботи є підготовка до занять, опрацювання навчального матеріалу з дисциплін, винесених на самостійну роботу, виконання творчо-пошукових робіт, розроблення навчально-методичних матеріалів, повторення й систематизація навчального матеріалу, підготовка до атестації та ін.

Висновки. Фахова підготовка вчителів ІМ в Україні є сформованою системою, до структури якої входить нормативно-правовий, організаційно-процесуальний, цільовий, змістовий, оцінювальний і концептуальний компоненти, функціонуючи на державному, інституційному й індивідуальному рівнях. Ознаками, що характеризують сучасну парадигму педагогічної освіти України, є багаторівневість, багатoproфільність, неперервність, диверсифікованість, тоді як основоположними принципами, визначеними чинним законодавством, є автономія, академічна свобода, академічна мобільність та ін. Вітчизняна система підготовки вчителів-філологів розвивається, долаючи наявні суперечності і має деякі надбання й окремі прогалини. Основними тенденціями розвитку вітчизняної галузі іншомовної педагогічної освіти є стандартизація, запровадження незалежної системи звітності й аудиту якості освіти, орієнтація на компетентнісний підхід, студентоцентризм та ін.

Література:

1. Деркач, С. (2014). Особливості навчальних програм для підготовки майбутніх учителів англійської мови у ВНЗ Польщі та України. *Порівняльно-педагогічні студії*, 1(19), 37–42.
2. Закон України «Про вищу освіту». *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 37–38. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/ed20140701#n23>
3. Міністерство освіти і науки України. Перелік спеціалізацій підготовки здобувачів вищої освіти ступенів бакалавра та магістра за спеціальністю 035 «Філологія», за якими здійснюється формування та розміщення державного замовлення від 13 жовтня 2017 року. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/npa/5a1fe9beedaaa.pdf>
4. Міністерство освіти і науки України. Про особливості запровадження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 266. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1460-15>
5. Міністерство освіти і науки України. (2019). *Національна рамка кваліфікацій*. Взято з <https://mon.gov.ua/ua/tag/natsionalna-ramka-kvalifikatsiy>
6. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 03 Гуманітарні науки, спеціальність 035 «Філологія». 2019. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishchaosvita/zatverdzeni%20standarty/2019/06/25/035-filologiya-bakalavr.pdf>

Abstract. *The paper is devoted to the study of foreign language teacher education system in Ukraine, which has been characterized in respect to its constituents, levels of functioning, features, principles and developmental trends. The system is made up of the legal, organizational-procedural, target, curricular, evaluative and conceptual components, functioning on the state, institutional and individual levels. The inherent principles of the system are the autonomy, academic mobility and academic freedom. The current developmental trends identified in the paper are the standardization movement, implementation of independent system of evaluation and accountability, competence-based teacher education paradigm, student-centeredness.*

Key words: *the system of foreign language teacher education, university, teacher candidate, educational program, foreign language education, Ukraine.*

Стаття вислана 12.06.2020

© Леврінц М. І.